

Непомнящий Олександр Михайлович, доктор наук з державного управління, перший заступник голови Об'єднання організацій роботодавців "Всеукраїнська конфедерація роботодавців житлово-комунальної галузі України".

Непомнящий Александр Михайлович, доктор наук по государственному управлению, первый заместитель председателя Объединения организаций работодателей "Всеукраинская конфедерация работодателей жилищно-коммунальной отрасли Украины".

Непомнящий Александр Михайлович, Doctor of Sciences in Public Administration, First Deputy Chairman of the Association of employers "All-Ukrainian Confederation of Employers of the housing industry in Ukraine".

Исаенко Дмитро Валерійович, кандидат наук з державного управління, віце-президент Конфедерації будівельників України.

Исаенко Дмитрий Валерьевич, кандидат наук по государственному управлению, вице-президент Конфедерации строителей Украины.

Isaenko Dmitry Valerievich, PhD in Public Administration, Vice-President of the Confederation of Builders of Ukraine.

РЕГУЛЮВАННЯ ДОЗВІЛЬНО-ПОГОДЖУВАЛЬНИХ ПРОЦЕДУР У БУДІВНИЦТВІ ВІДПОВІДНО ДО СВІТОВИХ СТАНДАРТІВ

Анотація. У статті досліджується вплив світових рейтингів на зміну регуляторної політики України, а саме вплив рейтингу легкості ведення бізнесу "DoingBusiness", визначеного Світовим Банком та Міжнародною фінансовою корпорацією, на нормативно-правове регулювання у сфері будівництва. Встановлено залежність між зміною містобудівного законодавства, спрощенням дозвільно-погоджувальних процедур в нашій державі та місцем України у світовому рейтингу. Визначено напрями діяльності органів влади задля підвищення рейтингу світового визнання успішності демократичних

перетворень у державі, введення європейських стандартів життя, забезпечення привабливості інвестиційного клімату.

Ключові слова: регуляторна політика, світові рейтинги, дозвоільно-погоджувальні процедури, зміна законодавства, інвестиційна привабливість.

РЕГУЛИРОВАНИЕ РАЗРЕШИТЕЛЬНО-СОГЛАСОВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕДУР В СТРОИТЕЛЬСТВЕ В СООТВЕТСТВИИ С МИРОВЫМИ СТАНДАРТАМИ

Аннотация. В статье исследуется влияние мировых рейтингов на смену регуляторной политики Украины, а именно влияние рейтинга легкости ведения бизнеса “DoingBusiness”, определенного Всемирным Банком и Международной финансовой корпорацией, на нормативно-правовое регулирование в сфере строительства. Установлена зависимость между изменением градостроительного законодательства, упрощением разрешительно-согласовательных процедур в нашем государстве и местом Украины в мировом рейтинге. Определены направления деятельности органов власти для повышения рейтинга мирового признания успешности демократических преобразований в государстве, введения европейских стандартов жизни, обеспечения привлекательности инвестиционного климата.

Ключевые слова: регуляторная политика, мировые рейтинги, разрешительно-согласовательные процедуры, изменение законодательства, инвестиционная привлекательность.

REGULATION OF LEISURED AND CONCILIATORY PROCEDURES IN CONSTRUCTION IN ACCORDANCE TO THE INTERNATIONAL STANDARDS

Abstract. In this article the impact of the world ratings on the change of regulatory policy of Ukraine, namely the impact of rating of ease of business doing “DoingBusiness”, determined by the World Bank and the International Finance Corporation, on the legal regulation in the sphere of construction is examined. The dependence between the change of town planning legislation, the simplification of leisured and conciliatory procedures in our country and the place of Ukraine in the world rating is established. The directions of activity of public authorities for the increasing of the rating of world’s recognition of the success of democratic reforms in the country, the introduction of European standards of living, ensuring of the attractiveness of the investment climate are determined.

Keywords: regulatory policy, world ratings, leisured and conciliatory procedures, changes in legislation, investment attractiveness.

Постановка проблеми. На сьогодні, ставлячи пріоритетними завданнями входження до європейської спільноти, Україна повинна співвідносити норми життя зі стандартами діяльності передових демократичних держав в усіх галузях. Це значною мірою стосується і галузі будівництва. У законодавстві України визначені правила ведення будівництва та необхідні для цього процедури. Регуляторна політика держави передбачає не лише регулювання того чи іншого виду діяльності, зокрема будівельної, здійснення контролю за дотриманням вимог, а і зміну політики з метою взаємної співпраці влади і бізнесу, створення прозорих процедур у відповідності з досвідом розвинених демократичних держав.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою. Досліджуючи питання державного регулювання містобудівної діяльності, слід відмітити, що значна кількість наукових публікацій з даної проблематики відноситься до юридичних чи економічних наук. Вивченню питань дозвільних процедур на сучасному етапі у галузі державного управління присвячено невелику кількість досліджень, зокрема це роботи таких науковців як О. М. Вінник, О. П. Віхрова, К. О. Городненко, Г. М. Гриценко, Д. В. Ісаєнко, О. М. Непомнящий, Н. І. Олійник та ін. Тому зрозуміло, щозначна кількість аспектів регулювання дозвільних (погоджувальних) процедур залишаються поза увагою вчених.

Метою статті є проведення аналізу відповідності дозвільно-погоджувальних процедур у будівництві європейським стандартам та

вироблення пропозицій щодо удосконалення державної регуляторної політики.

Виклад основного матеріалу. Оцінка якості і прозорості процедур, які встановлює держава, досить складна. Ця оцінка методологічно впливає з дослідження якісних характеристик, які значно важче піддаються обробці порівняно з кількісними. Проте існують різного роду методологічні підходи в оцінці якісних параметрів систем, як рейтингового оцінювання, методу попарного порівняння, матричного методу [1]. Усі перелічені методи ґрунтуються на експертній оцінці виходячи з встановлених критеріїв (індикаторів).

Найбільш поширеною методикою оцінки інвестиційного клімату в державі і, як складової, доступності реалізації будівельних проєктів, є проведення Світовим Банком та Міжнародною фінансовою корпорацією дослідження “DoingBusiness”, яке інтерпретується як визначення індексу легкості ведення бізнесу [2]. У Стратегії сталого розвитку “Україна–2020” було поставлено завдання, що “у рейтингу Світового банку “DoingBusiness” Україна посяде місце серед перших 30 позицій” [3]. Таке завдання вимагає зміни регуляторної політики держави з метою створення сприятливого середовища для ведення бізнесу, зокрема будівельного. Зміна регуляторної політики передбачає спрощення процедур. Процедурою у будівництві відповідно до Методології рейтингу “вважається взаємодія будівельної компанії або її працівників з державними установами, реєстраційними службами, постачальниками кому-

нальних послуг, державними і приватними інспекторами, за винятком архітекторів і інженерів, що працюють на підприємстві” [2]. Тобто встановлюється особливість взаємодії приватного підприємства з іншими суб’єктами ринку та установами держави. Метою дослідження Світового банку “DoingBusiness” є порівняння в різних країнах світу умов підприємницької діяльності, “оцінка рівня сприятливості правових норм та їх динаміки з плином часу за десятьма індикаторами: реєстрація підприємств, отримання дозволів на будівництво, підключення до електропостачання, реєстрація власності, отримання кредитів, захист інвестицій, оподаткування, міжнародна торгівля, забезпечення виконання контрактів та врегулювання неплатоспроможності підприємств” [4].

Кожна країна має свою специфіку, встановлені законодавством вимоги, процедури виготовлення будівельної документації, правові основи ведення будівництва та здійснення контролю за будівництвом з метою гарантій безпеки експлуатації тощо. Однак методи, які застосовуються для встановлення рейтингу “DoingBusiness”, попри усі особливості дозволяють оцінити рівень доступності ведення будівельного бізнесу, вплив законодавства кожної держави на спрощення будівельних процедур і ґрунтується він на опитуванні вітчизняних експертів. Експерти, маючи досвід та володіючи необхідною інформацією, оцінюють умови спорудження об’єкта, якого у дійсності може і не існувати. Здійснюється порівняння не тільки нормативно закріплених процедур, але і

того, як практично здійснюються їх реалізація на місцях. Понад сто вітчизняних експертів було залучено до проведення рейтингу [5].

Відповідно до методології [2], експерти оцінюють “процедури будівництва умовного об’єкта, який підключатиметься до систем водопостачання та водовідведення. Певні припущення приймаються і щодо будівельного підприємства, умов підключення до інженерних мереж, оцінки процедур, часу та витрат. При цьому витрачений час обчислюється у календарних днях. Даний показник відображає середній період часу, необхідний, на думку експертів, для проходження процедури, а вартість процедур виражаються у відсотках від фактичної вартості будівництва об’єкта (за прийнятими припущеннями об’єкт оцінено як п’ятдесятикратний розмір річного доходу на душу населення). Враховуються тільки офіційні витрати” [2]. Тобто, використовуючи методи ранжування, експертами оцінюється “кількість процедур; строки їх проходження; вартість процедур” [2]. Тому від реальної оцінки експертів залежить рейтинг держави, а експерти, відповідно, опосередковано здатні впливати на зміну регуляторної політики в державі.

До того ж в оцінці процедур у будівництві у 2015 році вперше був введений індекс контролю якості, що стало відомо з оприлюдненої чергової доповіді Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації “DoingBusiness” – 2016 [4]. Це означає, що індикатори для рейтингового оцінювання експертами дозвільних процедур і методи обробки їх висно-

вків не є сталими. Про це свідчить також те, що було змінено методологію підрахунку результатів рейтингу порівняно з попередніми періодами. Тепер він ґрунтується на порівнянні процедур у кожній державі з аналогічними процедурами держав — лідерів рейтингу за кожним індикатором, тобто віддаленості від “передового рубежу” [4]. Для приведення рейтингів попередніх років у відповідність з методологією були здійснені необхідні перерахунки [2; 4].

У 2015 році Світовим банком здійснювалося дослідження легкості ведення бізнесу у 189 країнах. За результатами дослідження було оприлюднено рейтинг “DoingBusiness” — 2016, у якому Україна зайняла 83місце. Проте дозвільна система у будівництві посіла лише 140 місце (рис. 1).

Це один із найгірших показників серед десяти індикаторів, які оцінюються по Україні. Гіршим на один пункт є лише врегулювання платоспроможності, що вимагає окремих досліджень. І це ще раз вказує на недостатню увагу владних інституцій до вдосконалення регуляторної політики, імплементації законодавчих новацій у регіонах та низький рівень комунікативного супроводу реформ.

Спробуємо відслідкувати зміну регуляторної політики у сфері будівництва в Україні виходячи все з тих же даних міжнародних оцінок у динаміці з урахуванням коригування містобудівного законодавства за останні роки. Такий аналіз показав, що дозвільно-погоджувальні процедури у будівництві в Україні завжди були досить обтяжливими. Найгіршими вони були у 2006–2010 роках. Зі змі-

Рейтинг “DoingBusiness” — 2016

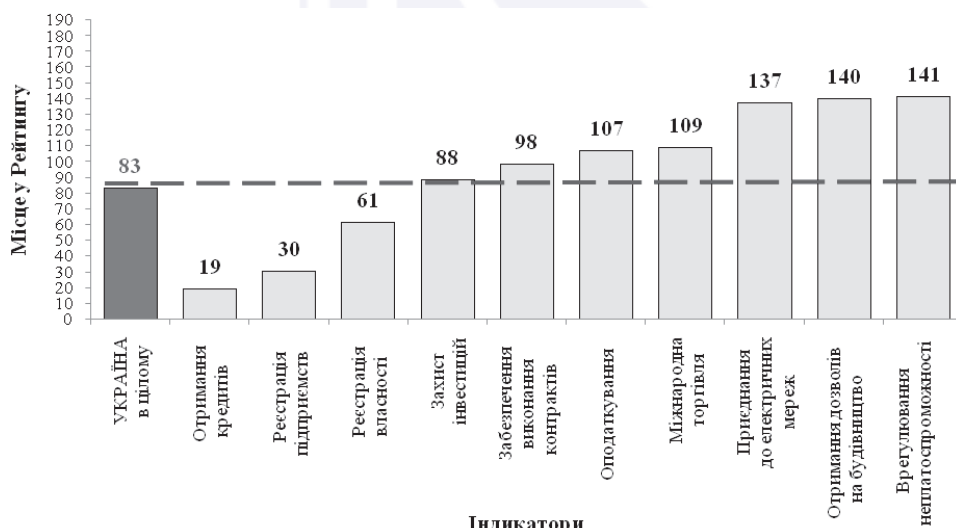

Рис. 1. Місце України у світовому рейтингу оцінки доступності дозвільних процедур у будівництві за методологією “DoingBusiness”

Джерело: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#dealing-with-construction-permits>

ною окремих законодавчих норм ситуація дещо покращилася починаючи з 2009 року і почала докорінно змінюватися лише після 2013 року, коли в рейтингу знайшли відображення новації, запроваджені з прийняттям Закону України “Про регулювання містобудівної діяльності” [7] (рис. 2).

та оцінка міжнародних експертів змусила, мабуть вперше, органи влади здійснити комплекс заходів щодо зміни даної ситуації. Найперше існувала необхідність в об’єктивному відображенні в дослідженні вже прийнятих законодавчих змін. Самі ж заходи включали:

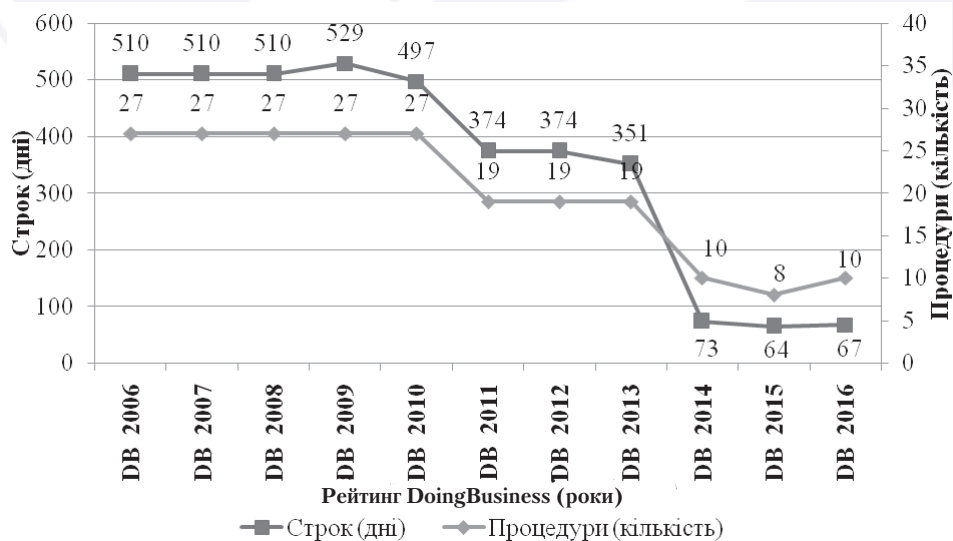

Рис. 2. Динаміка показників рейтингу України щодо дозвільних процедур у будівництві за методологією “DoingBusiness”

Джерело: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#dealing-with-construction-permits>

У 2012 році за індикатором “Отримання дозволів на будівництво” у рейтингу “DoingBusiness” Україна займала 186 місце серед 189 країн. Тобто, як вказує на той час К. О. Городненко, “законодавча база з питань регулювання дозвільно-погоджувальних процедур є достатньо розгалуженою та складною” [6]. Такої думки притримувалися більшість науковців і практиків у сфері будівництва. Тому думка науковців

- налагодження співпраці з Міжнародною фінансовою корпорацією, для чого Мінрегіоном було підписано Меморандум, а у 2014 році і Договір про співпрацю із цією організацією;

- детальне опрацювання методології проведення рейтингу, його результатів за попередні роки та встановлення причин відставання;

- запрошення іноземних експертів, які провели окреме дослідження

стану містобудівного законодавства в Україні;

- вжиття заходів щодо імплементації реформи в регіонах.

Зміни в законодавстві вимагали швидкого доведення інформації до громадськості, до будівельних компаній і інвесторів, для чого було підготовлено роз'яснення щодо процедур, необхідних для спорудження об'єкта будівництва. Крім того спільно з Міжнародною фінансовою корпорацією та Конфедерацією будівельників України підготовлено посібник “Що необхідно знати про процедури у будівництві” [5] та запроваджено практику проведення спеціалізованих регіональних нарад, круглих столів та семінарів щодо застосування та впровадження положень містобудівного законодавства. Усі проведені заходи, а найперше зміна регуляторної політики у сфері будівництва дали можливість піднятися Україні у рейтингу “DoingBusiness — 2014” за індикатором “Отримання дозволів на будівництво” з 186 до 41 місця. Таким чином прийняття Закону України “Про регулювання містобудівної діяльності” [7] та пакету підзаконних актів, а також внесення змін до існуючого законодавства [9; 10] дало свої позитивні наслідки щодо місця нашої держави у міжнародному рейтингу з питань дозвільних процедур в будівництві.

У 2014 році позиції в даному рейтингу практично не змінилися. Хоча після зміни методології обрахунку рейтингу по питанню дозволів у будівництві Україна зайняла лише 70 місце, це все ж було краще, ніж показник України в цілому (95 позиція). У 2015 році ситуація знов змі-

нилася на гірше. Можна припустити, що послаблення уваги до містобудівної діяльності не сприяло удосконаленню дозвільно-погоджувальних процедур. Місце, яке отримала дозвільна система у будівництві, є не лише значно нижчим ніж позиція України в цілому, але й гіршим ніж результати за переважною більшістю інших показників, які оцінювались. Більше того, у порівнянні з попереднім роком вперше за час досліджень (з 2006 року) кількість процедур при отриманні дозволів на будівництво в Україні не лише не зменшилась, але й зростає. І хоча це зростання — з восьми до десяти, а строки проходження — з 64 до 67 днів, не можна порівняти з 27 процедурами і понад півторарічними строками їх здійснення у 2006 році, тенденція все ж не є позитивною (див. рис. 2).

Проте падіння рейтингу України в даній оцінці зумовлено також і об'єктивними причинами, тобто зміною самої методології, на яку органи влади і українські експерти не встигли вчасно відреагувати. Так, експертами до рейтингу було включено дві додаткових процедури. Одна з них “технічний нагляд за будівництвом об'єктів архітектури”. Здійснення технічного нагляду відповідно до законодавства України [7–10] є функцією замовника будівництва, тому відповідно до методології це не є взаємодією з третіми особами та не повинно вважатися окремою процедурою. Крім того проблемним залишається питання отримання технічних умов та підключення будівель до інженерних мереж. У кількості усіх процедур саме ці процедури становлять практично третину — 33 %.

Друга процедура, що знайшла відображення в анкетах експертів у 2015 році – “отримання поштової адреси”, що вказує на існування проблем в Україні щодо реєстрації та ідентифікації поштової адреси об’єкта нерухомого майна[11].

Проте введення двох нових процедур все ж незначною мірою змінило місце України у рейтингу “DoingBusiness” [4], і Україна за їх кількістю може конкурувати навіть з лідерами рейтингу за індикатором “Отримання дозволів на будівництво”, тобто з Сінгапуром, Гонконгом та Грузією (табл. 1).

на краще в даному питанні можна забезпечити хіба що зменшенням вартості процедур. Крім того покращення можливе також за рахунок:

- виключення процедури “технічний нагляд” як такої, що відповідно до методології не є окремою процедурою, що враховується в рейтингу;
- виключення процедури “отримання техумов з пожежної безпеки”;
- скорочення терміну отримання техумов на водопостачання і водовідведення з 21 до 7 календарних днів.

До того ж стосовно останнього пункту, тобто скорочення терміну

Таблиця 1

Показники по Україні у рейтингу “DoingBusiness” за індикатором “Отримання дозволів на будівництво” [4]

Держава	“DoingBusiness” – 2014		“DoingBusiness” – 2015		“DoingBusiness” – 2016	
	Кількість процедур	Строк (дні)	Кількість процедур	Строк (дні)	Кількість процедур	Строк (дні)
Сінгапур	11	26	10	26	10	26
Гонконг	6	71	5	66	11	72
Грузія	9	73,5	8	68,5	7	48
Україна	10	73	8	64	10	67
Європа та Центральна Азія (в середньому)	18	192	16,1	176,8	15,9	176,3

Джерело: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#dealing-with-construction-permits>

Оскільки мінімальна кількість процедур у лідерів рейтингу становить 7, а середня по Європі і Центральній Азії 18, можна вважати, що для України склалася ситуація, де потрібно утримувати дане положення у світі без особливих додаткових змін законодавства. Ситуацію змін

отримання техумов, Законом України від 09.04.2015 № 320-VIII [7] вже внесено необхідні зміни. Термін надання технічних умов скорочено до 5 робочих днів. Тому виникає потреба у відпрацюванні виконавчими органами влади підзаконних актів, тобто потребують приведення у відповід-

ність до закону існуючі нормативні порядки, затверджені відповідними центральними органами виконавчої влади.

Методологія дослідження “Doing-Business” при оцінці місця країни в світовому рейтингу враховує також індикатори, що включають вартість процедур у будівництві. При цьому оцінюються лише офіційні витрати. Проте навіть за офіційними витратами на дозвільні процедури, що “обраховуються у відсотках від вартості об’єкта, яка, у свою чергу, корелюється з річною величиною доходу на душу населення”, цей показник складає для України 15,2. Гіршим він є лише в Афганістану, Індії, Мадагаскару, Боснії і Герцеговини та в кількох африканських країнах” [4]. Якщо цей показник перевести у грошовий еквівалент нашої держави, то вартість процедур у будівництві умовної будівлі за мето-

дологією “DoingBusiness”, яка була описана вище, складе 275 673 грн. При чому у структурі цієї вартості 66 % складає пайовий внесок у розвиток інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури населених пунктів (181 226 грн.), 33 % вартість послуг з технічного нагляду (90 613 грн), 1 % вартість технічних умов та плати за підключення, реєстрація прав власності (разом 3 834 грн) (рис. 3).

Таким чином скорочення вартісного показника процедур у будівництві є основним ресурсом можливого підвищення позиції України у рейтингу “DoingBusiness” за індикатором “Отримання дозволів у будівництві”. Доцільне зменшення розміру або відміна пайового внеску з одночасним визначенням альтернативних джерел фінансування витрат на розвиток інфраструктури населених пунктів, оскільки такий платіж

Рис. 3. Структура вартості процедур у будівництві, (%)

Джерело: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine#dealing-with-construction-permits>

не визначений податковим законодавством України та створює додаткове навантаження на забудовників та інвесторів. Крім того ресурсом підвищення рейтингу є і вартісна складова щодо технічного нагляду, а включення самої процедури до оцінки “DoingBusiness” значно погіршує статус України в рейтингу. Тому усе це потребує роботи вітчизняних експертів, внесення певних змін в нормативні акти на основі здійснення направлених моніторингових, анкетувань тощо.

Рейтинг України може бути також суттєво покращено через нововведений індекс контролю якості. За методологією “DoingBusiness” він розраховується на основі шести інших індексів: якості нормативного регулювання будівництва, контролю за якістю до початку будівництва, контролю за якістю під час будівництва, контролю за якістю будівництва після його завершення, нормативів юридичної відповідальності і страхування, вимог щодо професійної кваліфікації фахівців [4]. Цей показник обраховується в балах від 0 до 15. Для України він був визначений у 8 балів. Для країн-лідерів цей індекс становить 14–15 балів, а усереднений показник країн Європи та Центральної Азії – 11,2 бали [4]. Усе це свідчить про недостатність механізмів юридичної відповідальності і страхування, вимог щодо професійної кваліфікації фахівців у цій сфері. Таким чином перед Україною, після внесення значних змін у містобудівне законодавство, поставили нові завдання щодо підвищення правового регулювання у цій сфері, а саме нормативне і

організаційне забезпечення якості будівництва, встановлення гарантій і для забудовників і для споживачів їх послуг. Зокрема доцільне розроблення та впровадження страхових та інших економічних механізмів посилення відповідальності у будівництві, дотримання гарантійних зобов'язань замовника будівництва протягом гарантійного терміну.

Крім того слід зазначити, що у рейтингу не відображено процедури експертизи проекту будівництва за участю сертифікованих фахівців, питання кваліфікації та відповідальності фахівців, що дало б можливість покращення позиції у рейтингу і підвищення якості будівництва при дотриманні світових стандартів.

Таким чином аналіз динаміки показників України у рейтингу “DoingBusiness” дозволяє виділити недоліки процедур у будівництві в нашій державі. До них найперше слід віднести складність отримання технічних умов та високу вартість процедур, основу якої складає внесок у розвиток інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури населеного пункту. Подолання цих недоліків дасть можливість не просто підвищити рейтинг України, а, як наслідок, забезпечить створення сприятливого інвестиційного клімату в нашій державі.

У зв'язку з тим, що методологією дослідження “DoingBusiness” передбачені зміни щодо оцінювання умов підприємницької діяльності в галузі будівництва, то перед Україною постає завдання постійного моніторингу показників з метою спрощення дозвільно-погоджувальних процедур і зменшення адміністративного

і фінансового навантаження на інвесторів. Для цього також необхідно, щоб експерти, залучені до опитування про стан у будівництві України, були достатньо поінформовані про зміни в методології світового рейтингу та у вітчизняному містобудівному законодавстві. Тому необхідно забезпечити органам влади — галузевим міністерствам — організацію взаємодії з Міжнародною фінансовою корпорацією та усіма вітчизняними експертами, залученими до проведення опитування.

Висновки. Виходячи з усього викладеного, можна зробити висновок, що для покращення позицій у рейтингу “DoingBusiness” за індикатором “Отримання дозволів на будівництво” у нашій державі потрібно системно удосконалювати регуляторну політику з урахуванням необхідності імплементації світових стандартів, а значить постійно удосконалювати містобудівне законодавство, будівельні норми, державні стандарти і правила, а також забезпечувати реалізацію цих нововведень на місцях. Іншим напрямом цієї діяльності має стати поінформованість про зміни учасників будівельного ринку та виховання у них через низку методів правосвідомості та правової культури.

Таким чином, визначення місця України у світових рейтингах є механізмом стимулювання діяльності, перш за все, центральних органів влади, в зміні стандартів життя, подолання корупційних схем, надання послуг на основі реалізації принципу прозорості. Таким чином реалізується імплементація світових стандартів в життя українського су-

спільства, виражається нова регуляторна політика. Встановлення низки вимог, які знаходять свій прояв у конкретизації через індикатори для оцінки діяльності у певній сфері чи галузі, зокрема в будівництві, просуває Україну до рівноправного партнерства, створює умови для визнання її демократичних перетворень. Підвищення місця держави у світових рейтингах дозволить Україні не лише продемонструвати світовій спільноті здійснення демократичних реформ, а і змінити ситуацію всередині держави, забезпечуючи реалізацію ідеї нової сутності діяльності органів влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Фоміцька Н. В.* Теорія систем для менеджерів: навч. посіб. / Н. В. Фоміцька, В. В. Єганов. — Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2013. — 248 с.
2. *Методологія* проведення дослідження Світового банку та Міжнародної фінансової корпорації “DoingBusiness” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/methodology/dealing-with-construction-permits>
3. *Про Стратецію* сталого розвитку “Україна — 2020” [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
4. *Група Всесвітнього* Банка / “DoingBusiness” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreconomies/ukraine#dealing-with-construction-permits>

5. *Що необхідно знати* про процедури у будівництві [Електронний ресурс]: Методичний посібник. — Режим доступу: <http://kbu.org.ua/news/149/>
6. *Городненко К. О.* Щодо регулювання дозвільних (погоджувальних) процедур в будівництві у контексті прийняття нового закону “про регулювання містобудівної діяльності” [Електронний ресурс] / К. О. Городненко. — Режим доступу: http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/21925-Konstitu%D1%81%D1%96jjna_justi%D1%81%D1%96ja_j/38.html
7. *Про регулювання* містобудівної діяльності [Електронний ресурс]: Закон України від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI: за станом на 1 лист. 2015 р. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>
8. *Про авторський* та технічний нагляд під час будівництва об'єкта архітектури [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2007 № 903: за станом на 1 лист. 2015 р. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/903-2007-%D0%BF>
9. *Про внесення змін* до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства [Електронний ресурс]: Закон України від 9 квітня 2015 р. № 320-VIII: за станом на 1 лист. 2015 р. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320-19>
10. *Про архітектурну* діяльність [Електронний ресурс]: Закон України від 20 травня 1999 р. № 687-XIV: за станом на 1 лист. 2015 р. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/687-14>
11. *Олійник Н. І.* Спрощення дозвільної системи як чинник інвестиційної привабливості житлового будівництва / Н. І. Олійник // Галузь науки “Державне управління”: історія, теорія, впровадження: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 28 трав. 2010 р.: у 2 т. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. — К.: НАДУ, 2010. — Т. 1. — С. 469–471.